

HOOFDSTUK 1 LEVEN EN WERK VAN VERGILIUS

1. LEVEN EN WERK

Publius Vergilius Maro (70-19 v.Chr.) werd in de buurt van Mantua in Gallia Cisalpina (Noord-Italië) geboren. Zijn vader bezat daar een eenvoudig boerenbedrijf. Na het aannemen van de toga virilis in 55 mocht hij van zijn vader retorica gaan studeren in Rome. Vervolgens legde hij zich enige tijd toe op filosofie in Napels, waar hij lessen volgde van een aanhanger van de filosoof Epicurus. Vanaf 42 v.Chr. wijdde hij zich geheel aan de dichtkunst en toonde geen belangstelling meer voor een politieke carrière.

Aan het eind van de burgeroorlog die na de moord op Caesar in 44 v.Chr. was uitgebroken, kregen de soldaten die in deze oorlog hadden meegevochten een stukje land en een huis toegewezen. De nieuwe machthebber Octavianus Augustus zag het namelijk als een van zijn taken om de landbouw, die door de burgeroorlogen zo lang was verwaarloosd, weer tot bloei te brengen. Voor dit doel werd ook de boerderij van Vergilius' familie ont-eigend. Later kreeg de dichter zijn boerderij weer terug door bemiddeling van belangrijke vrienden, onder wie de in literatuur geïnteresseerde Pollio, gouverneur van dat gebied. Vergilius heeft dus de ontreddering van de burgeroorlogen bewust en van nabij meegemaakt, hetgeen duidelijke sporen in zijn werk heeft nagelaten.

Op advies van deze Pollio begon Vergilius met het schrijven van tien gedichten over het herdersleven, *Bucolica*, 'herderszangen' geheten. Met deze gedichten trok hij de aandacht van Maecenas, een invloedrijke promotor en sponsor van de kunsten, die hem bij Octavianus, de latere keizer Augustus, introduceerde. Deze toonde grote belangstelling voor het werk van de dichter. Vergilius behoorde voortaan tot de vaste kring van dichters die Maecenas om zich heen had verzameld. Maecenas steunde Vergilius ook financieel, zodat hij rustig kon werken in zijn huis in Napels. Op diens verzoek dichtte hij de *Georgica*, een gedicht

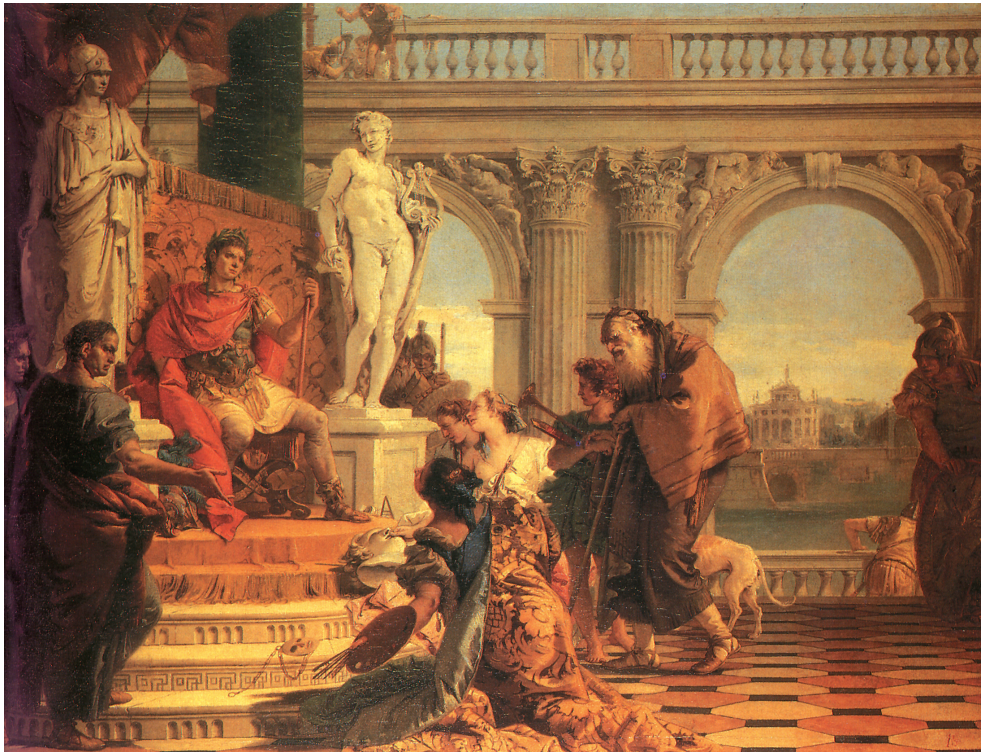
over de landbouw, waarin het boerenleven wordt bezongen. Na publicatie ervan in 29 v.Chr. gold Vergilius als Romes grootste dichter.

De laatste elf jaar van zijn leven werkte Vergilius aan de *Aeneis*, 'het lied van Aeneas', waarin hij de lotgevallen van de Trojaanse held Aeneas vertelt, die na de val van Troje na lange omzwervingen in het Italische Latium aankomt, vanwaaruit zijn nakomelingen Rome zullen stichten. In 19 v.Chr. vertrok Vergilius voor drie jaar naar Griekenland met de bedoeling om daar zijn *Aeneis* te voltooiën. Hij werd echter ziek en moest noodgedwongen naar Italië terugkeren. Kort na zijn aankomst overleed hij in Brindisi. De *Aeneis* was nog niet helemaal af (vandaar het voorkomen van halve regels). Op zijn sterfbed zou hij keizer Augustus verzocht hebben het gedicht niet te publiceren. Hij zou het manuscript zelfs hebben willen verbranden. Maar op de uitdrukkelijke wens van Augustus is het toch uitgegeven.

1.1. Vergilius met twee Muzen. Mozaïek uit Carthago (Tunis).

1.2. Maecenas presenteert de gepersonificeerde kunsten aan keizer Augustus. Schilderij van de Italiaanse schilder Tiepolo uit ca. 1745.

2. DE BUCOLICA EN GEORGICA

Vergilius' bekendste werk is de *Aeneis*. Daarvóór publiceerde hij twee andere werken: de *Bucolica* en de *Georgica*.

De *Bucolica*

In 39 v.Chr. publiceerde Vergilius de *Bucolica*, ook wel *Ecloge*, 'uitgezochte gedichten', genoemd. Het is een bundel van tien gedichten, waarin herders optreden die zingen over de liefde, de dood, over het aanbreken van een gouden tijd, over dichters en de poëzie. In deze ideale pastorale wereld, die ook wel *Arcadia* wordt genoemd, verschijnen ook goden zoals Pan, Apollo, Nimfen en de Muzen, die soms het woord nemen. In deze tijdloze wereld die eigenlijk alleen in de fantasie van de dichter bestaat, verweeft Vergilius ook veel verwijzingen naar de historische werkelijkheid. Zo hebben *Ecloga* 1 en 9 als thema de landverde-

ling. Een herder vertelt dat hij zijn land moet verlaten vanwege de onteigeningen na de burgeroorlogen, een ander mag juist op zijn land blijven. Het laat zich aanzien dat Vergilius in deze gedichten zijn eigen ervaringen verwerkt.

De beroemdste *Ecloga* is de vierde, waarin de geboorte van een kind wordt voorspeld. Het gedicht is opgedragen aan een vriend van Vergilius, Asinius Pollio, onder wiens consulaat in 40 v.Chr. deze geboorte wordt aangekondigd. Deze Pollio heeft een belangrijke rol gespeeld bij het tot stand komen van een verzoening tussen Antonius en Octavianus in oktober 40 v.Chr. Zodra het kind is geboren, zo luidt het gedicht, zal geleidelijk het gouden tijdperk terugkeren. Wie heeft Vergilius voor ogen met het kind? De christenen zagen er al vroeg (vanaf de 4de eeuw) een aankondiging in van Jezus, maar dit kan Vergilius nooit bedoeld hebben. Sommigen suggereren dat Vergilius een van de zonen van Pollio voor ogen heeft, anderen

een zoon van Antonius of van Octavianus. Weer anderen menen dat Augustus zelf bedoeld is, wiens regeringsperiode vrede belooft en deze zal realiseren. Ook zou het kind symbolisch kunnen staan voor de Gouden Eeuw zelf. Onlangs is gesuggereerd dat de jongen gelijkgesteld moet

worden met het literaire werk dat Vergilius in de toekomst nog zal creëren. Dankzij dit werk zou een nieuwe bloei, een gouden tijd, beginnen voor de Latijnse poëzie. In ieder geval geeft Vergilius niet duidelijk aan wie hij op het oog had.

Een nieuw tijdperk (Ecloga 4)

De profetie

- 1 Sicilische Muzen¹, laten wij een belangrijker onderwerp bezingen!
Niet allen behaagt het lied van struiken en lage tamarisken
Als wij een herderszang aanheffen, zo zij hij een consul² waard.
De laatste tijd, waarvan sprak het Cumaeïsch lied³, ving reeds aan:
- 5 Het grote wereldtijdperk⁴ breekt opnieuw zich baan.

1.3. Vergilius schrijft op zijn doodsbed het opschrift voor zijn graf. Schilderij van Angelika Kauffmann uit 1785.

-
1. Een beroemd Grieks dichter van herdersliederen kwam uit Sicilië.
 2. Asinius Pollio.
 3. Met het Cumaeïsch lied is de profetie van de Sibylle van Cumae bedoeld. Van haar zou een deel van de Sibyllijnse boeken, in het Grieks gestelde orakelboeken, afkomstig zijn.
 4. Een 'groot jaar' begint als alle sterren weer in hun oorspronkelijke positie staan en alle gebeurtenissen opnieuw zullen plaatsvinden; zo'n groot jaar duurt meer dan 11000 jaar.

1.4. De Sibylle van Tibur kondigt keizer Augustus de geboorte van Christus aan. Schilderij van Pietro da Cortone uit 1660.

Reeds keert gerechtigheid weer, weer keert Saturnus' heerschappij⁵,
Reeds daalt het jonge kind uit hoge hemel neer.
Gij reine Lucina⁶, wees gij de knaap nabij in het geboorte-uur,
waarin de mensheid, hard als ijzer, zal verdwijnen
10 en over heel de aard het gouden rijk verschijnen⁷.
Reeds heerst uw broer Apollo.
Onder uw consulaat, Pollio, zal deez' heerlijke tijd zijn aanvang nemen
en zal het grote wereltijdperk zijn loop beginnen.
Onder uw leiding zal, zo daar nog enig spoor blijft van ons wanbedrijf,
15 dit worden uitgedelgd⁸ en zo zullen de landen verlost worden van gestage angst.
Hij zal der goden leven ontvangen en onder de goden
zal hij de helden⁹ aanschouwen en zij zullen hem
aanschouwen en de tot rust gebrachte wereld
zal hij besturen, voorzien van de deugden zijns vaders.

5. De heerschappij van Saturnus was de periode waarin de Gouden Eeuw tot stand kwam.

6. Geboortegodin Diana (zuster van Apollo).

7. Het ijzeren tijdperk zal plaatsmaken voor het gouden tijdperk.

8. Eind 40 v.Chr., na de vrede van Brindisi tussen Octavianus en Antonius.

9. De mensen van de mythische gouden eeuw.

De dichter spreekt de jongen aan: ontwikkeling van de jongen en de Gouden Eeuw

- 20 Maar voor u, o knaap, zal de aarde vanzelf als eerste
gaven voortbrengen de zwervende klimop en de wilde nardus,
waterrozen samen met de stralende acanthus.
Uit eigen beweging zullen de geiten met volle uiers huiswaarts keren
en de kudden zullen geen vrees hebben voor geduchte leeuwen,
25 uit eigen beweging zal u uw geboortegrond blijde bloemen schenken.
Sterven zal de slang en het bedriegelijk gifkruid.
Assyrische balsemheesters zullen overal opgroeien.
Dan, wanneer gij de roemrijke feiten der helden en uws
vaders daden zult kunnen lezen¹⁰ en hun dapperheid
30 zult kunnen begrijpen, zal langzaam aan het
veld prijken met goudgele welige aren en aan
wilde doornstruiken zal de rode druif hangen.
Honing zal als dauw rusten op het blad van harde eiken.
Toch zullen nog enkele sporen van vroeger wanbedrijf achterblijven,
35 die zullen noodzaken de zee met schepen te bevaren,
de steden met muren te omgorden en in de aarde voren te trekken.
Dan zal er een tweede Tiphys¹¹ zijn en een tweede Argo,
die uitgelezen helden¹² zal vervoeren, ten tweeden male zullen er ook oorlogen zijn
en wederom zal de machtige Achilles naar Troje zich begeven.
40 Maar dan, wanneer gij tot een krachtig man zult zijn gerijpt¹³,
zal ook de koopvaarder van de zee wijken en het schip zal
geen koopwaar meer vervoeren: ieder land zal alles voortbrengen.
Geen houwelen zullen de bodem bewerken, geen snoeimes de wijnstok.
Ook de krachtige ploeger zal weldra zijn ossen van het juk ontslaan.
45 En niet zal de wol in verschillende kleuren behoeven geverfd te worden.

Grote vreugde om de tijd die gaat komen

- Maar de schapen in de weide zullen van nature vachten hebben
in verscheidenheid van kleur, hetzij het heerlijk rode purper, hetzij saffraangeel.
Vanzelf zal een scharlaken vacht de weidende lammeren bedekken.
'Doet zulk een tijdperk snel aanbreken', zeiden de schikgodinnen
50 tot hun weefspoelen¹⁴, eendrachtig in de onwankelbare wil van het lot.
Aanvaard, o dierbaar godenkind, grote zoon
van Jupiter uw grootse onderscheidingen!
Aanschouw vanuit den hoge het sidderend heelal¹⁵,
de landen, zeeën en de hoge hemel;
55 aanschouw hoe alles zich verheugt over het komende tijdperk.

10. Hier wordt de jongen voorgesteld als adolescent omdat het lezen van geschiedschrijvers vanaf die leeftijd begon.

11. Stuurman van het schip 'De Argo'.

12. De Argonauten.

13. De derde fase van de ontwikkeling van de jongen. Hij heeft nu de manbare leeftijd bereikt.

14. De Schikgodinnen, de Parcen, worden van oorsprong als geboortegodinnen gezien, die de draden van het menselijk lot spinnen (zie pag. 77).

15. De zielen, neerdalend vanuit het heelal, reïncarneren in het begin van het Grote Jaar.

O, moge mijn levenseind dat nog meemaken en
 moge ik dan nog zoveel inspiratie hebben
 als nodig is om uw daden te bezingen!
 Noch de Thraciër Orpheus¹⁶, noch Linus¹⁷ zullen mij
 60 met hun zangen overtreffen, al wordt de eerste door
 zijn moeder, de ander door zijn vader bijgestaan.
 Orpheus door Calliope¹⁸, Linus door de schone Apollo.
 Zelfs Pan¹⁹ zal zich overwonnen moeten erkennen, met Arcadia²⁰ als scheidsrechter.

De dichter spreekt de jongen aan die op het punt staat te worden geboren

Begin, kleine knaap, door uw lach te bewijzen dat ge uw moeder gaat kennen,
 65 Negen lange maanden hebben uw moeder ongemak gebracht.
 Lach kleine knaap: hij die zijn moeder niet heeft toegelachen
 keurt noch een god de plaats aan zijn dis waardig,
 noch wil een godin hem huwen.

(vert. H.J. Wagenvoort)

De Georgica

Vergilius schreef de *Georgica* in de jaren 38-29. Het is een didactisch werk, een leerdicht, over het boerenbedrijf, waarin achtereenvolgens in vier boeken gesproken wordt over de akkerbouw, de bos- en wijnbouw, de veeteelt en de bijenteelt. Ook al behoort het werk tot het genre van het leerdicht, dat wil zeggen dat de dichter zijn gedicht gebruikt om informatie en nuttige kennis over te dragen, toch heeft Vergilius elke associatie met een technisch handboek willen vermijden: er zijn geen lange voorwoorden, samenvattingen of argumentaties en bewijsvoeringen. Het werk is dan ook niet bedoeld als een praktische leidraad voor de kleine boer. De dichter wil de lezer vooral esthetisch genot verschaffen. Toch gaat het gedicht wel in grote lijnen over de praktijk van de kleine boer. Het is in de ogen van de dichter mogelijk dat een boer die over voldoende kennis van de natuur beschikt en in staat is te werken,

1.5. Twee herders met hun vee. Miniatuur bij het derde boek van Vergilius' *Georgica* in een 5de-eeuws handschrift.

16. Mythisch zanger.
 17. Mythisch zanger, leraar van Orpheus.
 18. Muze van het epos.
 19. Fluitspelende herdersgod.
 20. Een landstreek in Griekenland.